

va ocasionar la divisió actual de la col·lecció en dues biblioteques estatals, a Berlín Est una i a Berlín Oest l'altra. Waletet treballà durant dos anys (1984-85) a una i altra banda del mur per a reconstituir l'inventari complet de la cartoteca Notomb.

Gràcies a aquest treball de cartotecari, Waletet proposa la lectura d'una selecció representativa dels mape i plànols de Nothomb corresponents, sobretot, a l'etapa 1837-1840. Els documents referits a la planificació de la xarxa de ferrocarrils són els més representats. Així, inclou mapes que presenten tot el país amb la xarxa estructurada en la dorsal est-oest (Ostende-Maline-Lieja), amb la pretensió de connexió prioritària amb la Renània abans que amb Holanda o amb França; però també, els plànols d'alternatives de localització de les estacions en les àrees urbanes envoltades encara per muralles. Altres apartats es dediquen als documents gràfics sobre canalitzacions i carreteres, així com a grans intervencions urbanes com, per exemple, la modificació del curs del Mosa al seu pas per Lieja. En cap cas, però, no s'hi troba encara un pla d'exemple.

Pau Alegre i Nadal

Universitat Autònoma de Barcelona

JOHNSTON, R. J., KNIGHT, D. i KOFMAN, E., eds. (1988); *Nationalism, Self-determination and Political Geography*, Londres, Croom Helm, 229 pp.

Sembla que, després d'uns anys d'abandonament i oblit, la Geografia Polí-

tica està vivint una certa puixança, fins al punt de ser considerada com una de les especialitats més dinàmiques de la geografia contemporània, impressió que ve corroborada per una publicació bastant fluida d'articles, llibres i manuals sobre el tema.

Fins fa poc, la Geografia Política s'havia centrat gairebé exclusivament en la figura de l'Estat. Aquesta és una llunyana tradició, iniciada el segle passat per Friedrich Ratzel, un geògraf considerat habitualment com el pare de la Geografia Política. En la seva *Geografia Política* (1897), Ratzel identifica clarament la Geografia Política amb l'estudi de l'estructura territorial de l'Estat. Des de llavors i fins pràcticament avui dia l'Estat ha constituït el principal objecte d'estudi dels geògrafs polítics. De fet, el tema no s'ha esgotat i continuen apareixent encara molts tractats de Geografia Política —alguns d'ells prou innovadors— centrats, directament o indirecta, en l'Estat. Es tracta, certament, d'un dels espais políticament organitzat més interessants i més influents al llarg dels dos últims segles, però no és l'únic ni, tampoc, l'única expressió territorial del fenomen polític.

Conscient d'aquest fet, la Geografia Política dels últims anys ha ampliat considerablement el seu camp d'acció, interessant-se no solament per l'Estat, sinó per tota organització dotada de poder i/o acció política capaç d'inscriure's en l'espai. És en aquest marc de renovació temàtica i, fins a cert punt, teòrica i metodològica, on cal emmarcar l'interès actual pel nacionalisme, un tema poc considerat fins ara pels geògrafs po-

lìtics. Val a dir, per altra banda, que aquest interès ha vingut motivat, també, òbviament, per l'inesperat esclat nacionalista que viu el món de finals del segle XX.

Nationalism, Self-determination and Political Geography és una de les obres més recents i interessants per conèixer el que estan fent els geògrafs en aquest camp. Cal, però, una primera precisió i crítica alhora: tots els col·laboradors són geògrafs anglo-saxons que, excepte comptats casos, prescindeixen —per ignorància, oblit o indiferència— de les aportacions que en aquest terreny s'estan oferint des d'altres cercles acadèmics geogràfics, com el francòfon, fet bastant habitual també a la inversa. En qualsevol cas, el missatge del llibre és clar: hi ha molt a dir i molt a fer sobre nacionalisme des de la geografia. Els tres editors del llibre insisteixen en el capítol introductori en què hi ha tot un piló de temes en els quals s'espera l'aportació dels geògrafs: la construcció nacional de l'espai social, nacionalisme i desenvolupament desigual, recursos naturals i problemes ecològics, la localització geopolítica en relació a d'altres territoris i Estats, l'estudi de la trilogia cultura/nació/territori i, en definitiva, tot el que implica l'apreciació del territori com a base i recurs polític del procés de construcció nacional en un món constituït per Estats. Es tracta, com afirma James Anderson en el capítol més teòric de la col·lecció, d'aportar una perspectiva territorial al fenomen nacionalista, una perspectiva poc o gens tractada en les anàlisis fetes des d'altres disciplines.

La majoria de col·laboracions fan re-

ferència a àrees geogràfiques concretes, algunes d'elles prou conegudes pel lector, a través dels mitjans de comunicació, per la seva greu problemàtica social, política i, fins i tot, militar. Són els casos d'Irlanda del Nord, de Palestina i de bona part del continent africà, analitzats, respectivament, per Clive Hedges, Juval Portugali i Josiah A. M. Cobbah. L'article d'Hedges és interessant, però jo diria que és més suggeridor l'anàlisi que del conflicte palestino-israelià ens ofereix Portugali, sobretot pel que fa a la il·lustració de les diferents estratègies territorials de base nacionalista que un Estat-nació i una nació sense Estat porten a terme per reivindicar i ocupar un mateix territori. Per la seva banda, Cobbah se centra en un fet greu, de conseqüències lamentables encara avui dia: la descolonització de bona part de l'Àfrica a partir de la Segona Guerra Mundial ha consolidat i institucionalitzat el desmembrament i la partició d'ètnies, pobles i nacions africanes, provocant la major part dels conflictes geopolítics actuals.

D'altres conflictes nacionalistes menys greus, però no per això menys significatius i interessants, són presentats per Alasdair Drysdale, Alexander B. Murphy i Graham Smith. L'assaig de Drysdale incideix en el tema de la integració nacional en el marc dels països àrabs i concretament en el cas siríà. En un altre context totalment diferent, Murphy explora el curiós cas de Bèlgica, un Estat que ha vist créixer en el seu interior dues entitats regionals ben marcades, fonamentades originàriament en dues llengües. Smith, per la seva banda, explora el complex panorama de les na-

cionalitats soviètiques des de la perspectiva del que ell anomena «socialisme avançat». El capítol d'Andrew Burgardt lliga d'alguna manera amb el de Smith, en el sentit que s'hi analitza la concepció marxista de l'autodeterminació a través d'un cas històric bastant peculiar: la transferència de la regió de Bungerland d'Hungria a Àustria en 1919.

El paper del territori com a mitjà de producció i de reproducció de la identitat nacional s'observa clarament en el cas brasiler, aportat per Bertha K. Becker. S'hi analitza, en concret, la integració de l'Amazònia en el procés de construcció de l'Estat-nació brasiler. Becker fa poques referències, de fet, al problema de les diferents ètnies i pobles que habiten l'Amazònia, al seu dret a viure sense la intervenció de l'Estat. Aquesta és una llacuna que els editors omplen a través d'una col·laboració de David B. Knight, que tracta justament aquest tema en un altre capítol i d'una manera molt genèrica. H. van der Wusten i Colin H. Williams tanquen la col·lecció amb dos capítols referits, respectivament, al perquè uns nacionalismes aconseguïen els seus objectius i d'altres no i a les especials característiques de la historiografia nacionalista, fent, sobretot, referència al cas gal·lès.

Com es pot observar, malgrat que el fil conductor pretengui ser un, la temàtica és, certament, bastant variada, la qual cosa no és tan d'estranyar en tractar-se, de fet, d'una edició de part de les ponències i comunicacions del seminari que tingué lloc a Donostia, l'agost de 1986, en el marc de la Conferència Regional sobre Països Mediterranis de la

Unió Geogràfica Internacional (UGI), celebrada a Barcelona el setembre del mateix any*. En conjunt, crec que els editors han aconseguit donar coherència al volum, malgrat que no hagin cuidat prou bé aspectes de l'edició que n'haguessin pujat considerablement el llistó de qualitat. Em refereixo, per exemple, a la inexplicable absència de mapes (només n'hi ha un!), al pobríssim índex temàtic i geogràfic final i a la pèssima tipografia emprada, cada cop més habitual en les publicacions de la Croom Helm.

Joan Nogué i Font

Universitat Autònoma de Barcelona

BOSQUE SENDRA, J. y otros (1988); *Aplicaciones de la informática a la geografía y ciencias sociales*, Síntesis, Madrid, 319 pp.

La implantación de la geografía en los estudios universitarios y el aumento del número de alumnos, conjuntamente

* En aquest sentit, els autors posen bastant èmfasi a considerar el llibre com la tercera obra del «Study Group on the World Political Map», comissió de treball establerta per la UGI en el seu Congrés Internacional de Geografia de París (agost de 1984). Les altres dues obres, publicades també per Croom Helm, són la de Peter Taylor i John House, eds. (1984), *Political Geography: Recent Advances and Future Directions* i la de Gerald Blake, ed. (1987), *Maritime Boundaries and Ocean Resources*.